

Friedrich Nietzsche

Dejiny etiky II.

Slavomír Lesňák

Romány o voluntaristoch

- YALOM, Irvin D. Když Nietzsche plakal: román o romantické posedlosti, osudu a lidské vůli. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003.
- YALOM, Irvin D. Léčba Schopenhauerem. Translated by Helena Hartlová-Císařová. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006.

Život

- 15. X 1844
 - Rodina protestantského pastora
 - Poľská šľachta
 - 24 profesor filológie v Bazileji
 - Telesné a psychické zdravotné problémy od 30 rokov – koniec profesúry
 - Starostlivosť matky a sestry Elisabeth
- +1900

Dielo

- **Obdobie geniálne – romantické**

- Zrodenie tragédie z ducha hudby, Filozofia v tragickom období Grékov, nečasové úvahy
- Dionýzovský génius

- **Obdobie pozitivistické**

- Radosná veda, Ľudské, príliš ľudské

- **Obdobie zarathustrovské**

- Tak vravel Zarathustra, Ku genealógii morálky, Mimo dobra a zla, Antikrist, Ecce homo

Ideoví predchodcovia

- Negatívne vymedzenie sa k novovekému racionalizmu (výplod špekulatívneho rozumu)
- Arthur Schopenhauer (a tiež orientálne náboženské diela – indické i perzské)
 - vôľa k životu - voluntarizmus
 - Iracionalizmus (*vôľa k systému je nedostatkom poctivosti*)
 - Vôľa k životu pretvorená k vôli k moci
 - Odmietavý postoj k altruizmu, súcitu
 - Egoizmus prináša spoločnosti tiež dobro
- Namiesto pesimizmu a sebaobetovania radosť a sebaoptvrdenie
„Dekadent, ktorý o sebe vie...“ - Wagner (Rádl, E.)

Etika podľa Nietzscheho

- Nejde o vlastné morálne konanie – ide mu o morálny výklad sveta (Kouba)
- Rozporuplnosť tvorby (osobnosti?)
- → trpezlivosť a existenciálny ponor
- *„Je ťažké byť pochopeným, zvlášť keď robím všetko pre to, aby som bol zrozumiteľný ťažko...“ (Mimo dobro a zlo)*
- *„Ešte hodná doba uplynie, než budú moje spisy čitateľné“ (úvod ku Genealógii morálky)*

Dvojitá morálka

- Morálka pánov
- Morálka otrokov
- Morálka - inštinkt stáda – výtvor človeka od úsvitu jeho dejín
- Nástroj regulovania vzťahov medzi ľuďmi – mala opodstatnenie – umožnila vývoj až k dnešnému spôsobu života
- Morálka a etika zo slov – „mos“, „mores“ (latinsky), „éthos“ (grécky) – mrav, zvyk, obyčaj
- Mravnosť – poslušnosť voči zvykom, mravom (genealógia morálky)

Morálka nebezpečenstvom

- O morálke hovoríme v súvislosti s dobrom a zlom
- Kto vynašiel hodnotenie dobré – zlé?
- Akú hodnotu má takéto hodnotenie?
- Dobro – hodnotené vždy vyššie ako zlo
- dobro môže obsahovať i jed, narkotikum
- Je dobro dobré?
- Nie je morálka nebezpečenstvom pre ľudský rozkvet?!

Nedorozumenia a omyly v chápaní morálky

- Omyly dogmatikov – z Platónovho vynálezu čistého ducha a dobra osebe
- Izolované dobro a zlo?
- →viera metafyzikov v protikladnosť hodnôt
- Neexistuje nič výlučne (raz a navždy) dobré/zlé
- Dobro/zlo vždy v súvislosti s interpretáciou nejakej udalosti, činnosti a pod.
- „Neexistujú žiadne morálne javy – existujú len morálne interpretácie javov.“ (Mimo dobro a zlo)

Relativizmus

- Pôvodu morálky
- Premenlivosť mravných noriem
- Mravný relativizmus – kultúrny relativizmus
- Prelievanie sa protikladov
 - pri altruizme egoistické črty a naopak:
 - altruizmus matky – nie obeta pre dieťa, ale pre seba (svoj egoistický cit, nájdenie svojej identity matky, existenciálnu plnosť)

Povera anglických morálnych „vedcov“

- Nesebecké konanie neexistuje
- Skôr vnímané zo zvyku slabých, nízkych
- Súd (hodnotenie) nepochádza od tých, ktorým sa dobro preukazuje – ale od tých, kt. ho preukazujú (mocní, silní, vyššie postavení)
- Dobré – preto vyššie
- Protiklad nižšie – zlé (davové)
- Pathos vznešenosti – pocit vyššieho druhu voči nižšiemu

Etymologický dôkaz

- Podľa Nietzscheho vo viacerých jazykoch:
 - Dobré – predobraz vznešeného, ušľachtilého
 - Zlo – predobraz jednoduchého, nízkeho, plebejského
- Dobré sa neviaže sa nesebecké
- Nesebecké ≠ morálne

Dve morálky

- Morálka slabých (otrokov) – morálka poslušnosti, stáda
- Morálka silných (pánov) – vznešenosti
 - ne-morálka vo vzťahu k prvej?
-
- Morálka otrokov – výsledkom vzbury otrokov
- Presadenie ako všeobecných hodnôt slabých
- Zo židovsko-kresťanského náboženstva
- Hodnoty v rozpore s vôľou k moci a k životu

Morálka otrokov

- kresťanské postuluje a axiologicky zdôvodňuje:
 - súcit, poníženosť, pokoru, trpezlivosť, lásku k blížnemu, zmysel pre utrpenie...a pod.
- Prevracia a znehodnocuje hodnoty
- Zo slabosti a bezmocnosti – cnosť?
 - **dobro** stratilo pôvodný význam (cesta k spaseniu)
 - vznešenosť, sila, sebestačnosť vnímané ako **zlo**
 - nešťastie, prekliatie, cesta k večnému zatrateniu

Judea › Rím

„Slabosť má byť prekrútená na zásluhu, bezmocnosť na dobrotivosť, ustráchaná nízkosť na pokoru, zbabelosť na trpezlivosť a neschopnosť pomsty na ochotu odpúšťania.“ (Genealógia morálky)

- Dôsledok: prevrátením hodnôt – si bezmocní podriadili silných

Morálka silných

- Produkt prirodzenej ambície života (ako najvyššej hodnoty) - zachovanie a presadiť vôľu k sebe samému
- súlad s prírodou: prežije iba skutočne silné, vznešené, sebestačné
- Nadradené všetkému chorému, nízkemu, bezmocnému, slabému (demokracia, socializmus)
- Morálka pánov – dištancovanie sa od jednostranného chápania altruizmu

Nadčlovek

- Morálka pánov – k vlastnej (pozitívnej) realizácii
- K naplneniu svojho poslania a zmyslu
- Neporebuje okrem vôle k životu a moci nič iné
- Morálka pánov -oslavou nenásytnej vôle k dosahovaniu vyšších cieľov
- Nositeľom len skutočný aristokrat – jediný určuje veciam hodnotu
- Sám nadčlovek nielen hodnotí – je sám najvyššou hodnotou, zmyslom zeme

- Aristokrat – musí byť egoistom
- Pôsobí však vznešene, dôstojne a vážne
- Nemá povinnosti voči ostatným, len voči seberovným
- Aristokrat – vznešená beštia
- Víťazí za akúkoľvek cenu

„Požadovať od sily, aby sa neprejavovala ...ako sila – bláznovstvo.“ (ako i naopak)

Nihilizmus

- Krízový stav v európskej kultúre utváranej kresťanstvom
- Signalizuje bezmocnosť a bezperspektívnosť kresťanskej kultúry
 - vyschnutý prameň zdroja rozvoja a energie
 - odsúdený na zabudnutie
- Stav keď absentuje zmysel

„Keď vo všetkom hľadáme zmysel, ktorý tam nie je“

„Hanba pred sebou samým, človek sa sám dlho podvádzal...“
(*Fragmenty o nihilizme*)

- postuluje bytie bez autonómnosti individualít
- indivídium tu stráca vieru vo svoju hodnotu
- Viera v celok a vyšší (metafyzický) zmysel nefunguje

Nihilizmus

- Pasívny
 - ignoruje chápanie života ako tvorivej energie a sily
- Aktívny
 - odmieta kresťanský systém hodnôt
 - normálny stav myslenia
- Deštrukčný
 - deštruuje platnú, tradičnú hierarchiu hodnôt
 - na tvorbu, presadenie hodnôt nových už nemá silu
- Nihilizmus devalváciou i prehodnotením a firmáciou
 - devalváciou hodnôt ale i poistkou proti devalvácii všetkých hodnôt (Sisáková)

Prehodnotenie všetkých hodnôt

- Neodmysliteľná súčasť Nietzscheho reflexií morálky
 - Inštinkt stáda – počúvajúcich bola vždy v dejinách väčšina
 - Dnes má v sebe každý zabudovaný inštinkt poslúchať – „**máš** urobiť“ - svedomie
 - Dedený na úkor schopnosti rozkazovať
 - Posledný príchod rozkazujúceho - Napoleon
 - Pretvorenie je v prospech vyšších hodnôt (vyšších-aristokratických, nie kresťanských)
- Boh je (axiologicky) mŕtvy, už netróni (Radostná veda)
- S ním i všetky jeho hodnoty...

„Gott ist tot.“

- Koniec jeho najvyšších hodnôt → hodnotové prázdno
- **Nevyhnutnosť precítenia – prežitia prázdnoty**
→ existencializmus
- Výkriky pomätenca skôr ako zúfalstvo ako odvahy a sily (Radostná veda)

- Egoizmus namiesto lásky k blížnemu
- Strach z blížneho
- Nové perspektívy morálneho hodnotenia
- Motor k najvyšším pudom nad priemer stáda – posilnenie vôle k moci (Hobbes?)

„...čím strašnější a větší jsou vášně, které si může dovořit doba, národ i jednotlivec, poněvadž jich může užít jako prostředku, tím vyšší je jeho kultura.“ (Duševní aristokratismus)

„Věří v osud, podvědomí a násilí...“ Rádl, E.

- Cieľom prehodnotenia – obnovenie egoistických inštinktov na úkor neegoistických
- Zmyslom prekonanie dobovej morálky vyššou
- Namiesto morálky pre morálku – morálka pre budúceho človeka

Imoralizmus

- Zmyslom nie je návrat k pred-morálnemu svetu
- Ale produktívne nahradenie novou, vznešenou, silnou, dôstojnou
- Nie amoralizovať, ale vystupňovať (Kouba)
- Imoralizmus – prerásť v nový pozitívny princíp hodnotenia
- *mimo zákon, mimo spoločnosť, mimo kultúru, mimo dobro a zlo... Rádl, E.*
- Nietzsche – prvý imoralista

Konečně: žena!

Jedna polovina lidstva je slabá, typicky nemocná, proměnlivá, nestálá

- potřebuje síly, aby se k ní přimkla
- z náboženství slabosti, které uctívá jako božské,
- potřebuje býti slabá, milovat, býti pokorná, nebo lépe, činí silné slabými, vládne, když se zdaří silné přemoci.
- Žena vždycky konspirovala spolu s dekadentními typy, proti "mocným", "silným", proti mužům.

Ideál: statečnost Řeka

- statečnost Řeka
 - je v boji s jeho asiatským,
 - krása mu není darována,
 - také ne logika,
 - přirozenost mravů, je dobytá, chtěná, vybojovaná - je jeho vítězstvím

Vplyvy

- K. Jaspers, M. Heidegger, M. Foucault, E. Fromm
- Podľa Freuda – poznal seba samého...
- Filozofia existencie, antropológie, postmodernej filozofie, neopsychoanalýzy, ...
 - Zrúcal tradičnú hierarchiu mravných hodnôt i genealógiu
 - Nestojí tradičné náboženstvo na prekonaných hodnotách?
 - Je boh mŕtvy?
 - Je tradičná morálka len užitočný omyl?
 - Samozničenie?

Zdroj

- Dupkala, R.: Genealógia morálky podľa Friedricha Nietzscheho. In Dejiny etického myslenia. Kalligram, Bratislava, 2008.
- Rádl, E.: Dějiny filosofie II. Novověk. Praha: Votobia, 1999.
- Nietzsche, F.: Duševní aristokratismus. Votobia, Olomouc 1993